

'Er heerscht hier onbeschaafdheid en lichtheid van zeden'

■ **STADSKANAAL** – Wat hebben Stadskanaal en de negentiende eeuwse Amerikaanse 'BOOMTOWNS' met elkaar gemeen? Een heleboel, blijkt uit de tentoonstelling 'Stadskanaal, een smeltkroes van culturen', die momenteel in het Streekhistorisch Centrum wordt gehouden. In Amerika schoten nederzettingen uit de grond wanneer een oliebron of goudader werd aangeboord. Stadskanaal groeide in hoog tempo dankzij de aanwezigheid van turf. Ook het straatbeeld, houten huisjes langs de Mainstreet (Hoofdstraat) vertoonde grote overeenkomsten. Om over de gelijkenis tussen cowboys met hun lasso's en scheepsjagers met jaaglijnen nog maar te zwijgen.

Door **Sander van der Werff**

De eerste twaalf stenen huizen van Stadskanaal werden in 1787 gebouwd, ruim twintig jaar na het stad-Groninger besluit om het gebied ten zuiden van Wildervank te ontginnen. De plaats Stadskanaal werd in 1765 gesticht en groeide sindsdien als kool. In 1818 telde het dorp zeshonderd inwoners, dertig jaar later waren dat er bijna vier keer zoveel. Elk jaar schoof de koloniatiegrens een paar honderd meter op in zuidwaartse richting. Op die grens tussen het veen en de bewoonde wereld werkten 's zomers turfstekers, werden wijken en kanalen gegraven en sluizen gebouwd

Lintbebouwing

De massale toestroom van mensen maakte de bouw van woonwijken, winkels en allerlei andere voorzieningen noodzakelijk. Het oude veenkoloniale Stadskanaal met zijn lintbebouwing onderging daardoor een ware metamorfose. Aan de hand van een aantal luchtfoto's zijn die spectaculaire veranderingen goed

zichtbaar. De toenmalige schoolmeester van Stadskanaal, de heer Hardenberg, liet veel interessante informatie achter uit die tijd. Op verzoek van de Provinciale Commissie voor Onderwijs vulde hij in 1828 een vragenformulier in, dat uiteindelijk moest leiden tot een aardrijkskundig en historisch leerboek. Het boek kwam er niet, maar de antwoorden van Hardenberg bleven bewaard.

Eerste kerk

De opkomst van het geloof in de Kanaalstreek komt ook uit-

gebreid aan de orde op de tentoonstelling. Volgens Hardenberg duurde het veel te lang voordat de eerste kerk werd gebouwd: „Tot nog toe ontbeert deze kolonie een kerk, hoewel wij redenen hebben om te hopen dat onder het wijs en weldadig bestuur van onzen geerbiedigden Koning spoedig in deze allerdruingendste behoefte zal voorzien worden, daar de kerken van Wildervank, Onstwedde en Nieuwe Pekela op z'n minst anderhalf uur van ons verwijderd zijn.”

Een gebedshuis en godsdienstonderwijs moesten

enige lijn in het bestaan aanbrengen, want volgens Hardenberg trok de ontginning veel ongemaniëerde pioniers aan. „Er heerscht hier onder de geringe klassen nog veel ruwheid en onbeschaafdheid, en lichtheid van zeden en denkwijze, hetwelk bij eenen volrijke gemeente, die van alle godsdienstig onderwijs verstoken is, niet anders kan plaatshebben.”

In 1830 kreeg de schoolmeester zijn zin, want toen werd aan de huidige Semsstraat de Hervormde Kerk ingewijd. Andere gezindten volgden snel daarna. Hoewel de animo voor het ge-

loof groot was, nam niet iedereen het kerkbezoek even serieus. Omdat vooral mannen de dienst regelmatig aan zich voorbij lieten gaan, deed de pater van de Lutherse gemeente een dringende oproep om vaker te komen. Al was het alleen maar 'omdat zulks noodig is voor uw onsterfelijke ziel'.

Oude kaarten

De expositie die tot en met 26 september loopt, toont verder enkele prachtige oude kaarten. De 'Situatie der Stads-Kanalen' uit 1910 is een voorbeeld, maar nog mooier is het exemplaar

van Nieuw-Stadskanaal, in 1835 met de hand getekend en ingekleurd door G. Borgesius, voor de Edelachtbare Raad der Stad Groningen.

Ook is er aandacht voor de industriële ontwikkeling van de Kanaalstreek. Foto's en krantenartikelen tonen de bedrijven van glasblazerij Thone uit Nieuw-Buinen (1823), biscuitfabriek Het Anker uit Musselkanaal (1880), meubelfabriek Knigge (1929), confectiefabriek Goes (1947) en elektronicabedrijf Philips (1955, alle in Stadskanaal).

◀ Het Streekhistorisch Centrum in Stadskanaal geeft een goed overzicht van de ontstaansgeschiedenis van de Drents-Groningse Veenkoloniën.

Foto: Hans Banus

99 26-5-99